

מחלת האבולה וביקור חולים ביקור חולים במחלות מדבקות מסוכנות* היבטים הלכתיים, אתיים ורפואיים

ראשי פרקים:

- א. הקדמה
- ב. הגדרת מצוות ביקור חולים
- ג. מחלות מדבקות – בחינה היסטורית
 1. במקורות הראשונים
 2. במקורות האחרונים
- ד. מצוות ביקור חולים בחולה מדבק
 1. שיטת הרמ"א
 2. ישוב שיטת הרמ"א
 3. כללים והגבלות למעשה
 4. אבעבועות רוח
- ה. מצוות ביקור חולים בטלפון ובאמצעים טכנולוגיים חדשים
 1. ביקור חולים על ידי שיחת טלפון
 2. ביקור חולים על ידי שיחות וידאו
- ו. סיכום ומסקנות

א. הקדמה

החובה לסייע ולסעוד חולים מעוגנת בהלכה במצוות רבות ובמקומות שונים. לרוב, סיוע זה לא כרוך בסיכון אישי משמעותי לצוות הרפואי או למבקר, וממילא מצווה חשובה וגדולה לסייע במידת האפשר (טור, יו"ד סי' של"ה). השאלה מתעוררת כאשר מתלווה לטיפול סיכוי ממשי לסכנה קיומית, כלומר פיקוח נפש למטפל, האם גם אז ישנה מצווה לעזור ולטפל.

דיון זה נכון ביחס למכלול המחלות המדבקות המסוכנות, ובפרט ביחס לנגיף 'אבולה' (Ebola virus disease), מחלה שמתוללת לעיתים במערב אפריקה, ונכון לעכשיו טרם נמצא מרפא למחלה אכזרית זו. על פי הנתונים המתפרסמים באתר ארגון הבריאות העולמי, אדם הבא בסביבת חולה, סיכוי סביר שידבק, ומי שידבק במחלה זו נמצא בסיכון גבוה, ומעל חמישים אחוז מהחולים ימותו¹.

* ראה: הרב יצחק זילברשטיין, עד כמה חייב אדם לסכן עצמו כדי להציל אחרים. **ספר אסיא ז** (תשנ"ג) 3-9. -- העורך.

1. בעוד שכל המחלות המדבקות הן מופצות באופן מוגבל, כלומר על ידי חשיפה לנשימה או להפרשות מהגוף, וממילא ניתן ליצור סביבת טפול בה הסיכון לחשיפה מופחת משמעותית.

יש מקום לדון, האם במקרים שכאלו קיימת חובת ביקור חולים, או שמא חובה זו קיימת רק כאשר אין סכנה קיומית ממשית למבקר. בין הפוסקים הדעות חלוקות לכאורה. מגמת מאמר זה להוכיח, שאין חובת מצות ביקור חולים כאשר קיימת סכנה ממשית למבקר, וכשזו אכן קיימת יש לשמור על מרחק על פי כללים שיבוארו.

באופן פרטני, במחלות מגפתיות מסוכנות כמחלת ה'אבולה', ניתן לומר שגם לשיטות שלא חוששות מסכנת ההידבקות, בכל זאת נאסור את הביקור. בנוסף, יש לבדוק את אופן קיום המצווה עם התפתחות הטכנולוגיה החדשה (מכתבים, טלפון, דוא"ל, סקיפ).

ב. הגדרת מצוות ביקור חולים

אחת המצוות החשובות המלוות את חיינו, הינה מצוות ביקור חולים והטיפול בהם. המשנה (פאה א, א, א) מונה את מצוות ביקור חולים כאחת המצוות שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא. יש לברר מהי הגדרת חולה שקיימת לגביו מצוות ביקור חולים, וממילא האם על חולה במחלה מדבקת קיימת מצווה זו.

המקור למצווה זו נמצא בגמרא (נדרים לט, ב) "אמר רשב"ל רמז לביקור חולים מהתורה מנין, שנאמר 'אם כמות כל האדם ימותון ופקודת כל האדם יפקד עליהם' וגו'". ונחלקו הראשונים ביחס למקומות בש"ס שמופיע הביטוי 'רמז', האם מצווה זו מדאורייתא או מדרבנן.

יש מן הראשונים שמנו את מצות ביקור חולים כמצווה מיוחדת מתרי"ג מצוות (בה"ג מ"ע לו, רמב"ן על סה"מ לרמב"ם שורש ראשון)². אך יש הסוברים שמצווה זו אינה אלא מדרבנן, והינה מהווה דוגמא למצוות גמילות חסדים או ל'ואהבת לרעך כמוך' (רמב"ם סה"מ שורש שני, מאירי ורבינו אברהם מן ההר על נדרים לט, ב)³.

יש לציין שאף אם מצווה זו היא בגדר גמילות חסדים או מצווה מדבריהם בלבד, הינה מכונה 'מצווה גדולה' (טור, יו"ד סי' של"ה), וחז"ל הפליגו רבות בחשיבותה במקומות שונים. בשל כך היה מקובל בקהילות

מחלת האבולה מתייחדת בכך שכל מגע עם הגוף או הפרשותיו מדבק מאד, ולא ניתן לטפל בחולה בביטחון ללא אמצעי בידוד מלאים.

2. בתוך אסכולה זו, יש הסוברים שמצווה זו הינה מדאורייתא (של"ה ח"ב פסחים עמ' כד'; שואל ומשיב מהדר"ג ח"א סי' רמ"ד ועוד), ויש הסוברים שהינה כהלכה למשה מסיני (המהרי"ץ חיות בשיטת הרמב"ם בנדרים לט, ב).

3. יש לציין כי בשל"ה ח"ב פסחים, וכן בספר מטה משה עמוד גמ"ח ח"ד פ"א, העתיקו את לשון הגמרא בנדרים בשינוי לשון: אמר רשב"ל 'מנין' לביקור חולים מהתורה, ואילו לפנינו הגירסא 'רמז' לביקור חולים מהתורה. ועיי' באריכות בכתב העת הנאמן, ת"א, תשכ"ד, ניסן אייר, עמ' 3.

ישראל להחזיק 'חברות ביקור חולים' שתפקידם היה לסייע בפועל לחולים ועל ידי זה לקיים מצוות ביקור חולים.

בקיום המצווה נאמרו שלוש מטרות מרכזיות: א. לעזור לצרכי החולה (טור, יו"ד סי' של"ה), ב. תפילה לרפואתו (רמ"א, יו"ד סי' של"ה סעי' ד'), ג. לשאול בשלמו ולהעניק לו תמיכה נפשית וכלכלית.⁴

ג. מחלות מדבקות – בחינה היסטורית

כהקדמה לדיון, נציג את העובדה שסכנת ההידבקות ממחלות הייתה במודעות ובקונסנזוס הציבורי כבר בתקופות קדומות, והדיון אודותיו לא נשאר רק בפן ההלכתי, אלא אף גלש לצד הרעיוני. היו שהסבירו על פיו עובדות היסטוריות ואף פשטי מקראות. נסקור בקצרה נקודות ציון לאורך ההיסטוריה ובהמשך נדון בהשלכותיהן ההלכתיות.

1. במקורות הראשונים⁵

הרמב"ן מבאר את הפסוק בבראשית (יט, יז) בו אומר המלאך ללוט: "הַמֶּלֶט עַל נַפְשְׁךָ, אֶל תְּבִיט אֶתְרִיךָ וְאֶל תַּעֲמֵד פְּכָל הַפֶּפֶר". מבאר הרמב"ן שסיבת האיסור הוא מחשש שידבק במחשבותיהם ומעשיהם הרעים, וכלשונו:

כי הראות באוויר הדבר ובכל החוליים הנדבקים – יזיק מאוד וידביקם, וכן המחשבה בהם, ולכן ייסגר האיש המצורע וישב בדד... ולכן היתה אשתו של לוט נציב מלח, כי באתה המכה במחשבתה כאשר ראתה גופרית ומלח היורד עליהן מן השמים ודבקה בה.

רעיון דומה אף מופיע ביחס לעדת קורח, כתוב בפסוק (במדבר טז, כא) "הַבְּדִלְוּ מֵתוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת וְאֶכְלָה אֹתָם כְּרֹגֶעַ". מבאר רבינו בחיי את הצורך להיבדל מעדת קורח, "כדי שלא ידבק בהם האוויר הרע שבמכת הדבר, כעניין האמור באשתו של לוט"⁶.

כלומר, עוד מימות הראשונים, היתה מודעות להדבקה ולסכנה הנשקפת בעקבותיה. דבר שלא נשאר רק בתחום התיאולוגי-פרשני, אלא הקרין גם לשאלות הלכתיות סביב סכנת ההדבקה.

4. הרמב"ן בתורת האדם (מובא בב"י יו"ד סי' של"ה): "וימצא נחת רוח עם חבריו", וכ"כ הבה"ל: "וגם לחזק אותו שלא יפול לבו עליו".

5. ראה כתובות עז, ב: "מכריז רבי יוחנן: הזהרו מזבובי דבעלי ראתן [זבובים השוכנים עליו, קשות להביא אותו חולי על איש אחר – רש"י]. רבי זירא לא היה יתיב בזיקה [במקום שתנשב רוח אחת על שניהם – רש"י]. רבי אלעזר לא עייל באוהליה". וראה את דברי הרמ"א בפרק ד להלן.

6. ראה גם ח"י רע"א יו"ד קט"ז, ה'.

2. במקורות האחרונים

בשו"ת מהרשד"ם (ח"מ סי' שמ"ו) מצאנו דיון ביחס לירושת בן-קהילה, שנפטר בפתאומיות ממחלה, ובעת חוליו היה מקובל שלא לבקרו, מחמת חשש ההידבקות:

ורצה העוון ונגף במגפה ה"ר משה ומת ולא ציווה לביתו, כי כמעט מת פתאום בתוך ג' או ד' ימים, ומחולי שאין מבקרים לחולה ממנו כלל...

דברים אלו באו לידי ביטוי אף בתקנות הקהילות באירופה, וכך כותב אהרן בן משה הרופא, בתקנות של בני החבורה של ביקור חולים⁷:

גם קיבלנו על עצמנו לבקר כל חולה חוץ מאם יהיה בו ח"ו איזה חולי שאינו שכיח שראוי להרחיק ממנו ר"ל, כגון: חולי שלשול מעיים ודָּבָר ר"ל... ובכלל זה עלה במוסכם שאם ח"ו עכצש"ת שיהיה בין הילדים חולי אבעבועות שקורין פאקין בלשון אשכנז... אז פטורים אנחנו בני החבורה מן המשמור לגסיסה, חוץ מאותם אנשים שבניהם כבר חלו בחולי זה⁸ הם מחויבים לילך⁹.

עדות נוספת לדילמא זו מצאנו בשו"ת בית-דוד (סימן כב)¹⁰:

על דעת השאלה בחולי המתדבק, אם מותר לשמשו, או אולי אסור משום "ונשמרתם מאוד לנפשותיכם". עיין שו"ת מהרי"ל שצריך לברוח מן הדבר כשהדבר בעיר, ובשבת (לב): "אל יעמוד אדם בשעת הסכנה"... ומה שכתב כ"ת שיש לומר דהוי כמו מאבד את עצמו לדעת, כיון שמוסר את עצמו לסכנה.

נמצאנו למדים, שהיחס למחלות מדבקות במשך ההיסטוריה היה מורכב, מושג ההדבקות במחלות היה בקונסנזוס, ואף ידעו שצריכים לשמור מרחק מהם.

מאידך, בפוסקים לא תמיד ברור שחובת ההישמרות עדיפה על פני מצוות ביקור חולים, בזה נעסוק בפרק הבא.

7. ברלין, 1750.

8. שכן הם כבר מחוסנים מפני המחלה!

9. יש לציין בעניין חולי מעיים שההימנעות היא לכבודו של החולה. בשונה מאבעבועות,

שההסתייגות היא מביקור חולים ברמה הרוחנית ובין אישית, ולא לגבי צרכים סיעודיים.

ראה ד"ר יחיאל בר אילן, על מצוות הסיעוד, על אהבת הרע ועל הרופא כחבר, אסיא ע"ט-

פ' (כרך כ', ג-ד) טבת תשס"ז, עמ' 115 ואילך.

10. תחילת המאה העשרים, לרבי יוסף דוד רבו של רבי יוסף מולכו בעל השולחן גבוה.

ד. מצות ביקור חולים בחולה מדבק

מצוות ביקור חולים הינה מצווה גדולה וחשובה, ויש לברר האם אדם פטור ממצווה זו כאשר הינה כרוכה בסיכון למבקר. באופן בסיסי הדין נסוב סביב השאלה עד כמה אדם מחויב להסתכן עבור קיום מצוות ועבור הצלת נפשות, וכבר האריכו בזה רבים, ואכמ"ל. הגמרא במסכת בבא מציעא (ל, ב) כותבת: "אמר מר בן גילו נוטל אחד משישים בחליו ואפילו הכי מבעי ליה למיזל לגביה". כלומר, קיימת חובה לבקר חולים על אף סיכון מועט הכרוך בכך.

ובאופן פרטני יש לדון ביחס למחלות מדבקות מסוכנות. על פניו ניתן לדייק מדרשתו של רבי עקיבא בנדרים (מ, א):

מעשה בתלמיד אחד מתלמידי ר' עקיבא שחלה, לא נכנסו חכמים לבקרו, ונכנס ר' עקיבא לבקרו. ובשביל שכיבדו וריבצו לפניו – חיה. אמר ליה: רבי, החייתני!

יצא ר' עקיבא ודרש: כל מי שאין מבקר חולים – כאילו שופך דמים. כי אתא רב דימי אמר: כל המבקר את החולה – גורם לו שיחיה, וכל שאינו מבקר את החולה – גורם לו שימות.

במקור זה אין התייחסות לסוג החולי, יתכן שסיבת ההימנעות של תלמידי רבי עקיבא מלבקר היה הפחד מלהידבק, ועל כך לימדם רבי עקיבא, שלמרות הפחד מהמחלה, קיימת מצוות ביקור חולים וההימנעות ממנה כשופך דמים (ראה הרב צבי גורדזנסקי, הנאמן תשכ"ב עמ' 5; אג"מ יו"ד ח"א רכב)¹¹.

1. שיטת הרמ"א

בספרות הקדומה לא מצאנו הבחנה בין סוגי המחלות, ובכולם קיים ציווי אחיד של ביקור חולים. למרות זאת, לאורך הדורות נחלקו הפוסקים באשר לחובת ההיכנסות למרחב סכנה בעת ביקור חולים, יש שאסרו להסתכן לצורך זה ויש שהתירו.

על בסיס מחלוקת רבי עקיבא ותלמידיו לעיל, פוסק הרמ"א בתשובותיו לגבי אדם ששכר דירה מחברו ולפני שנכנס לדירה חלתה אשתו בחולי הקדחת. בשל כך רצה המשכיר לבטל את החוזה ולמנוע את כניסתו לדירה מחמת חולי האישה. השאלה שעמדה בפני הרמ"א הייתה האם יש זכות למשכיר לבטל את הסכם השכירות שנעשה עם מעשה קניין בשל חולי האישה, וכתב (סי' כ'):

11. ראה לכך ניתן להביא מדיוק הגמ' שורה לפני כן, שכותבת "רבי חלבו באיש" ולא כתבה "חלה" כביתר המקומות. ומילת "באיש" מורה על חולי מאוס, כלומר מחלה מדבקת, ראה ברכות כב, ב; וכן ברש"י שבת ל, א.

כי מה שאומר שהוא חולי מדבק – כולו הבל, ומי שליבו נוקפו
אומר כן, כי השם יתעלה הוא המוחץ והרופא. ואם היה כדברי
המשכיר – בטלו כל דיני ביקור חולים, **כי לא מצינו בשום מקום**
שחילקו בין חולי מדבק לאינו מדבק חוץ מלעניין בעל ראתן
שאסור לישב בצלו (כתובת עז"ב).

הסיטואציה המתוארת כאן מראה על פחד הבריות מהדבקות. בעוד
שמדברי הרמ"א נשמע שאינו מחלק בין מחלה מדבקה לאינה מדבקה,
ממילא אין מקום להירתע מההידבקות כלל. על פניו, מכאן ניתן להסיק שאף
במחלה מדבקה מסוכנת קיימת מצוות ביקור חולים (מלבד בחולי ראתן
שאסור לבקרו)¹². הרמ"א מוסיף עוד טעם וכותב "שחולי ההוא שכח מחמת
עיפוש האוויר הנהוג בעיר ההיא, והוא מידי דשכיח ואין בית אשר לא היה
שם חולי זה". וממילא, אין לחשוש מביקור, ואין למנוע בשל כך את מצוות
ביקור חולים, שהרי החשש להידבקות קיים בכל אופן בעיר ההיא.

דברים דומים אנו מוצאים בספר **ים של שלמה** למהרש"ל (כ"ק, פ"ו סי'
כו) שהביא דיוק מלשון הגמרא אודות "דבר בעיר כנס רגליך אלמא דאסור
לברוח", משמע שאין להירתע ולהימלט מאדם החולה במחלה מדבקה,
אמנם לבסוף הוא דחה שיטה זו.

דברים אלו של הרמ"א עומדים בסתירה למה שהוא עצמו כתב
בהגהותיו לשולחן ערוך (יו"ד קטז, ה). שם כותב שיש לברוח מעיר כאשר יש
בה מגפה של דָּבָר:

עוד כתבו שיש לברוח מן העיר כשדבר בעיר, ויש לצאת מן העיר
בתחילת הדבר, ולא בסופו. וכל אלו הדברים הם משום סכנה,
ושומר נפשו ירחק מהם, ואסור לסמוך אנס או לסכן נפשו בכל
כיוצא בזה.

יש לציין שאף הרמ"א עצמו ברח מקראקא לשדלוב בשנת שט"ז¹³,
ושם חיבר את פירושו למגילת אסתר בשם מחיר-יין. בסיבת הבריחה הוא
כותב בהקדמתו למחיר היין: "ואני משה בן כבוד אבא מרי הפרנס והמנהיג
ישראל... הייתי בתוך הגולה אשר נתגלינו מעירנו בשנת שי"ו לפ"ק מחמת
עיפוש האוויר והחולי ל"ע".

12. מסקנה זו איננה מובנת. הרי הרמ"א מבדיל בין סכנת הדבקות גבוהה כמו בחולי ראתן, שאז
אסור לישב בצילו לבין סכנת הידבקות שבמחלות רגילות, בהן הסכנה פחותה בהרבה.
לענייננו, סכנת ההידבקות בנגיף האבולה היא גבוהה מאד, ולכן דינה לפחות כמו מחלת
ה"ראתן", שאסור לישב באוהלו של החולה בה. וראה להלן את היישוב השלישי לשיטת
הרמ"א. -- העורך.

13. כרבים אחרים שברחו מאותה מגיפה, ע"ש שו"ת **מהר"ם** פדוואה – סימן פו ועוד.

2. ישוב שיטת הרמ"א

בישוב שיטת הרמ"א נאמרו כמה דרכים, נציין את אותם הרלוונטים למעשה¹⁴:

א. על פי דברי המהרי"ל (סי' מא) ניתן להסביר שהרמ"א בהגהותיו לשו"ע עוסק בסיטואציה שונה מדבריו בשו"ת. וכך כותב: "מותר וטוב לברוח בעידן ריתחא, ודווקא קודם שנתחזק ונתפשט", כלומר שהיתר הבריחה אינה משום חשש ההידבקות והסכנה הספציפית מהחולי, אלא מחמת הפחד שינזק בשל עת הסכנה, וכמבואר בחז"ל "אל יעמוד במקום סכנה" (שבת לב, א וכן עיי' ב"ק ס, ב)¹⁵.

ב. באופן פשוט מצוות ביקור חולים בטלה בחולי המדבק כדבריו בהגהות לשו"ע. אולם ישנם החייבים לבקר אף כשהחולי מדבק, כגון אותם שבשעת המגיפה אינם בורחים מהעיר, וכלפיהם אמר הרמ"א בתשובה שיש עדין חיוב ביקור חולים, והוסיף בשו"ת נשמת כל חי (ח"מ סי' מט בהשמטות) שכך נוהגים רבים מיראי ה' ואינם ניזוקין כלל. אך זה לא נראה כוונת הרמ"א.

ג. יש לחלק בין מחלות מדבקות מסוכנות – מהם יש להתרחק, ולבקש רחמים על החולה שלא בפניו. לעומת מחלות מדבקות שאינם מסוכנות שם יש לקחת את הסיכון הקטן ולבקר את החולה. דבר זה מדויק מדברי הרמ"א שחילק בין מחלת מדבקות למחלת 'ראתן' שכנראה הינה מחלה מסוכנת¹⁶.

14. יש שרצו לבאר את הסתירה לכאורה שבדבריו, שגם לרמ"א אין מצוות ביק"ח במחלה מדבקת, וכל מה שעוסק בתשובתו זה ביחס בטענה שיש לבטל את קנין השכירות, וכלפי זה אומר שאין טענה זו מספיקה, ונראית כטענת הבל. ומוכיחים זאת מתוך הראיה שמביא מפרק המדיר (דף ע"ו, א), בדין מקח טעות אצל אישה. ממילא אין העיסוק כאן בסוגיית מצוות ביקור חולים אלא העיון בענייני טענות במו"מ, ע"ע בספר **מצות ביקור חולים** (פרבשטיין) סימן יעמ' קעב.

15. ראה שו"ת **באר משה** (ירושלמסקי), בקונטרס **בנין ירושלים** סי' כט; ראה **נשמת כל חי**, חלק ב, חושן משפט, סימן מט.

16. ראה **בהערות על שו"ת הרמ"א**, שכתב: "ואולי כוונת רבינו שאין ההתדבקות מחמת אדם זה דווקא, אלא מן האוויר". ואולי לזה התכוון בעל 'הארוחותיך למדני' במכתבו אלי (חנוכה תשע"ה), מיישב את הסתירה לכאורה בדברי הרמ"א. הוא מציין חילוק בין מחלה השורה באוויר, וירוסים שמסתובבים בחלל האוויר לבין מחלות שמדבקות ע"י נגיעה או קרבה פיזית לחולה. ממילא, הרמ"א בתשובתו עוסק בעיפוש האוויר' זהו הסוג הראשון, וממילא אין חשש מקרבה לחולה ספציפי זה, כיון שעיפוש אוויר זה נמצא בכל העיר. ממילא הקרבה לחולה, על אף הסיכון המועט שקיים בכך, יש מקום להתיר משום שומר פתאים ה' וכד'. אל מול חולי הראתן שם הסכנה היא הדבקות מנגיעה וקרבתה לחולה, ולכך אין היתר. זו סכנה ספציפית מחולה ספציפי ולא מחלה וירלית המסתובבת באויר. עי"ז הוא מיישב, שהחובה להימלט מעיר עם דבר קיימת למרות תשובתו, כיון שהעיפוש והחולי נמצאים שם הם באוויר ומזה יש להמלט, אך אין זה מפקיע את מצוות ביק"ח על חולה ספציפי זה כל עוד שנמצא בעיר. כמו"כ הוא מציין שהשלחן גבוה שאוסר לבק"ח במקום חשש הידבקות שכזה, יסבור שהטבעים השתנו וכל המחלות הם כמחלות הראתן שמדבקות מאיש לאיש ולא מאוויר עיפוש העיר.

חילוק זה משתקף מדברי הכנסת הגדולה (י"ד של"ה הגה"ט אות ב') וכפי שמופיע בשדי חמד (מערכת הבית, כלל קטז). השדי חמד מביא בכך מחלוקת בין האחרונים:

בעיקר מצוה זו, אם יש חילוק בין שאר חולים לחולה מחמת מגיפה הוא מחלוקת.

דהרב כנסת-הגדולה כתב: 'מצוה זו אין לחלק בה בין חולי המגיפה לחולים אחרים זולת בעלי 'ראתן', רצה לומר: 'צרעת'. והביא דברי הרב קמח סולת...

ו[מצד שני] כתב הרב שולחן-גבוה: 'ומי שומע לו להיכנס בסכנת נפשות דכתיב במגפה ידבק, וכן נוהגים שלא לבקר חולי המגיפה זולת חברת המיוחדים לזה בכסף מלא. ובאמת קשה להכריע לשום צד. אלוקינו מרחם ירחם וכו'.

על פניו, שיטת ה'כנסת הגדולה' מתאימה לדברי הרמ"א, ואין מקום לחלק בין סוגי המחלות, ויש לקיים מצוות ביקור חולים. נראה שהיתר זה קיים גם בסיטואציות של סכנת נפשות. כך ניתן לדייק מדברי השיטה החולקת, הרב שולחן גבוה שאסר לבקר במקרי פק"נ, נראה שהבין בכנה"ג שהתכוון לסיטואציה של סכנת נפשות מיידית, שאם לא כן מה השאלה.

יש להעיר על דברי הרב שולחן גבוה, ביחס לאותם 'חברת המיוחדים' שנוהגים לבקר אף בסיטואציות הכרוכות בסיכון תמורת 'כסף מלא'. מניין ההיתר להסתכן סכנה ודאית תמורת כסף, ייתכן וזה לקוח מההיתר של סיכון עצמי לצרכי פרנסה¹⁷. ואם כן, אין המדובר כאן בסכנה וודאית שהרי אז אין היתר לפרנסה במקום סכנה ממשית, שההיתר רק בסיכון מועט מעבר לנורמה המקובלת¹⁸ (ראה משפט כהן קמג עמ' שט"ו)¹⁹.

אך עדיין דברי הרמ"א צריכים ביאור. שהרי אין לך דבר העומד בפני פיקוח נפש כפי שדרשו חז"ל על הפסוק: 'ונשמרתם מאוד לנפשותיכם'

17. **נודע ביהודה** תנינא יו"ד י; אמרי אש' ס' נב.

18. דבר זה אף סותר את דברי התפא"י כתובות (פ"א מ"י) שאוסר לאדם להזיק לעצמו אפילו אם רוצים להשכיר עצמם לשם פרנסה 'וכשיש ח"ו חולי המדבק ואפילו ספק מדבקת אסור לשכור ישראלים לשמשו... ונ"ל עוד דלאו דוקא סכנה, אלא כל מילי דמוזיק לאדם אינו רשאי לגרום לעצמו" א"כ גם פה נבאר שהמדובר בסכמה ממשית בניגוד לדברי השולחן גבוה שמדבר על סכנה קטנה. ראה **אסיא** נט-ס (טו, ג-ד) עמ' 201-202. וע"ע ציי"א קונטרס רמת רחל, אות ד.

19. שם כתב: "דעניני הכלל דמלחמות יוצאים הם מכלל זה דוחי בהם, שהרי גם מלחמת רשות מותרת היא, ואיך מצינו היתר להכניס נפשות רבות בסכנה בשביל הרווחה, אלא דמלחמה והלכות צבור שאני. ואולי הוא מכלל **משפטי המלוכה**, שהיו רבים ונמסרים באומה...". ואולי גם כאן זה כלול בכלל "הלכות צבור ומשפטי מלוכה", לטפל בחולים, ויש 'חברת המיוחדים לזה'. וזה בכלל "מנהגו של עולם ודרך הכרח".

(דברים ד, טו)²⁰. ומדוע קיים חיוב לבקר את החולה במקרה שקיים סיכוי סביר שידבק ויכנס לכלל סכנה.

בנוסף יש לברר, אחת מטענות הרמ"א היא שאם נפטור אותו כעת ממצווה זו, ממילא תתבטל כל מצות ביקור חולים. לכאורה דברים אלו תמוהים, ראשית, כאן מדובר במציאות יוצאת דופן ש'שכיחא הזיקא' ומה החשש לביטול המצווה. בנוסף, בימינו מחלות מדבקות הם מיעוט מול יתר המחלות. יתר על כן, האם אין דרך אחרת לקיים את המצווה מלבד נוכחות באותו החדר?!

3. כללים והגבלות למעשה

ננסה להציב הגדרות ברורות ביחס לביקור חולה המדבק. ראשית נציין את הפסיקות המקובלות.

הר"ע יוסף (חזון עובדיה, אבלות ח"א עמ' יד) **והר"ש וואזנר** (שבט הלוי ח"ח רנ"א) הכריעו שאין לבקר חולה במחלה מדבקה, כיוון שפיקוח נפשו קודם, וכך הורו למעשה. כך גם פסק בשו"ת **בית דוד** לעיל (סי' כב) בעקבות דברי רבו השולחן גבוה, שדן בשאלה האם מותר לשמש חולה מדבק במקום סכנה, והכריע לאיסור ש"הרי התורה לא אמרה לעשות מצווה במקום שההיזק לעושיה ברור" כלשונו²¹.

למרות איסור זה, מציין הר"ש וואזנר שאם ירצה לבקר, אזי יש להישמר ולא להתקרב לחולה, אלא להישאר במרחק סביר שלא ידבק. מלבד בחולי הראתן, שאף כשעומד במרחק יש סיכוי להדבק²². וכך כותב:

בעניין ביקור חולים במחלה מדבקה שנחלקו הפוסקים אם לבקרו או לא... וכן במחלות מדבקות שידוע שאין מדבקים דרך האוויר לבד, האם יודו כולם שיש חיוב לבקר חולה כזה... לענ"ד בוודאי סברא גדולה היא **כדעת המחמירים שלא לבקר**.

ואם אפשר שנכנסין בבית החיצון ושואלין ודורשין בו אם צריכים לאיזה שירות, וגם בלי לקרב אליו בצורה שיכולה להזיק. ואם באמת אפשר להיזהר ואין חשש להתדבקות, בוודאי שיש גם **בזה מצות ביקור חולים**.

20. ובשו"ת **מהרי" קולון** (סי' ד') כתב שבכל מקום מצאנו שחז"ל חששו קצת סכנה ועשאהו כוודאי סכנה.

21. ומציין שכ"כ בעל **תפארת ישראל** כתובות (ז, י): "נראה לי כשיש ח"ו חולי המדבק ואפילו ספק מדבקה אסור לשכור ישראלים לשמשו או לקבור מתיו, וכך משמע בגמ' שבת קיג... ונראה לי עוד דלאו דווקא סכנה, אלא כל מילי דמזיק לאדם אינו רשאי לגרום לעצמו". וראה מג"א או"ח סי' תקעד.

22. וכך גם פוסק **בדברי יציב** (חו"מ עט ס"ק ל"ז), אך דוחה שזאת כוונת הרמ"א שהרי הרמ"א מדבר באישתו שהוא מתקרב אצלה, עי"ש. ראה **דעת תורה** למהרש"ם יו"ד סי' של"ה; שו"ת **קנין תורה** ד קטז.

מאידך, פוסק הרא"י וולדנברג (ציץ אליעזר, ח"ט ס' יז, ה) שדברי הרמ"א נפסקים למעשה, ואין אפשרות להיפטר ממצות ביקור חולים על אף הסכנה הכרוכה בכך.²³

על הקושיות הוא עונה, שאין לנו לחשוש אלא למחלות שהוזכרו בחז"ל, שאסרו דווקא במחלת ה'ראתן'. ואף שקיימות כיום מחלות שהינן מדבקות אין לחשוש להם, שהרי ההיסטוריה מלאה בדוגמאות בהם הרופאים טענו לכך וחששם נמוג עם השנים.²⁴

הציץ אליעזר מצרף גם סברא רעיונית בכוונת הרמ"א²⁵, וכותב:
ואולי סבר עוד הרמ"א דמחלה שלא מיעטו חז"ל ברוח קדשם לא נפטרנו ממצות ביקור חולים ומכיוון שיש מצווה בהביקור א"כ המצווה בעידנא מיגנא ומצלא שלא ידבק מהחולה ולא תאונה אליו כל רע.²⁶

סברות אלו לא נאמרות במחלת ה'ראתן' שם שכיחא היזיקא, ואסור להיכנס למצב זה. כך פוסק הרש"ז אויאורבעך (הליכות שלמה, תפילה יח) שרק יחידים כריב"ל (כתובות עז, ב) שידע שכל מעשיו לשם שמים יכולים להכנס ולסמוך על המצווה שתשמור עליהם, אך אנו שאין כוונתנו טהורה דיה, אין לסמוך על סברא זו להלכה.

דעה ממצעת, יש לציין את רבי חיים פלאג'י (נשמת כל חי, ח"ב חו"מ, מט) באומרו: "אין חיוב על אדם להכניס את עצמו לסכנה כדי לקיים מצות ביקור חולים". מעין אמירת ביניים, אין חיוב אך אם ירצה, אפשרי.²⁷

דבר זה מזכיר את שיטת הרדב"ז (ח"ג תרכ"ז) שמידת חסידות היא לסכן עצמו לטובת חברו, אך אין בכך חובה ולא איסור, וכך גם נראה מדבריו של הר"ח קנייבסקי.²⁸

23. נראה שכך גם פסק ר"י עמדין, בסידורו כתב תפילה מיוחדת לומר בעת ביקור אצל חולה מדבק כדי שהמבקר לא ידבק במחלתו.

24. ראה בשו"ת חתם סופר חאה"ע ח"א ס' קט"ז.

25. רעיון זה מופיע גם בספר טעמי המנהגים, אות תתר"ו, בשם מדרש תלפיות ענף א', וכך גם בבן יהוידע דמצווה זו מצווה יקרה והוא מהדברים שאוכל פירותיהם בעוה"ז ממילא לא יתכן שינוק מכך, וזהו טעמו של הרמ"א שלא חשש להדבקות.

26. ראה חת"ס יו"ד רמ"ה, הכותב עפ"י דרשת רבי שמעון בן מנסיא (יומא פה): 'ושמרו בני"א את השבת לעשות את השבת – חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה', באמת נראה שאין לבטל שום מצווה מפני פק"נ, וכלשונו: "והנה עינינו רואות שאפילו אחד מאלף ישראלים אינו מת מחמת מילה, וצ"ל מצווה מגינה ומצלי".

27. ייתכן שהוא מבסס דבריו על דבריו הרז"ה שהובאו בב"י או"ח (רמ"ה, ד) שמתור להכניס עצמו לפק"נ עתידי כשהוא לצורך מצווה, אך אינו חייב.

28. בספר תורתו יהגה (ח"ב, עמ' 63), שאלו אותו ביחס לשו"ת הרמ"א שכתב שיש לבקר, אל מול השולחן גבוה שכתב לא לבקר, מה לנהוג למעשה, וענה שלא חייבים אך אפשר. וכך במבצע 'צוק איתן' בקיץ תשע"ד, הורה לבחורי ישיבה הלומדים במוסדות בטווח הטילים שישארו בישיבתם, אך מי שברח – שלא יחזור.

הגדרה שנייה נדלה מדבריו של הרב השולחן-גבוה שהובאו לעיל, שם הוא מחלק בין מגיפה כללית למחלה מדבקה מקומית. כאשר המדובר במגיפה כללית-אזורית, יש מקום להתרחק ולהימנע מביקור חולים, אך במחלה מקומית נראה שאין לחשוש. נראה שזה גם כוונת הרמ"א שחילק בין מחלות מדבקות רגילות למחלת ה'ראתן'²⁹, מחלה זו סכנתה גמורה והינה כמגיפה³⁰. חילוק זה נפסק למעשה בנשמת אברהם (יו"ד, של"ה, ח', הערה כב), וכעין זה כתב המשנת יוסף (ליברמן) במכתבו אלי.

הגבלה שלישית וחשובה, הינה חובה על החולה המדבק להודיע לסביבתו על מחלתו, כדי שלא יתקרבו אליו מבקרים הרוצים להיזהר. ראייה לכך מביא החמדת צבי (ח"ג, מג) מדברי הגמ' במועד קטן (ה,א) שם משמע שיש לטמא לסמן ולהודיע לסובביו להתרחק ולפרוש מטומאתו:

רמז לציון קברות מן התורה, מנין? "טמא טמא יקרא", טומאה קוראת לו ואומרת לו, פרוש. (רש"י שעושים סימנים כדי שיהא מרגיש ופורש). ואביי אמר מהכא "ולפני עיוור לא תיתן מכשול", (רש"י – כלומר עשו דבר על הטומאה שלא יהיו נכשלים בזה נושאי תרומה וטהרות).

וכך אף כותב בספר חסידים (סי' תרעג):

לפני עור לא תתן מכשול שלא ירחץ אדם שהוא מוכה שחין עם יהודי אחר אלא א"כ יודיענו שנאמר ואהבת לרעך כמוך וכתוב ולא תעמוד על דם רעך³¹.

יש מקום להבהיר שכל דיון זה הוא רק כאשר אין סיכוי להציל את החולה בביקור זה, אלא רק לעודדו ולחזק רוחו. אך אם יש תקווה להקימו מחוליו, ואם לא יטופל ימות באופן וודאי, כתב בספר כלבו (גרינוולד עמ' 17) שחייב לבקרו (והמבקר נכנס להגדרת רופא מטפל). הסיבה לכך היא מכיוון שהמטפל נמצא במצב של ספק, (אם ידבק) ומאידך החולה נמצא בסכנה

29. ביחס לסכנה המוגברת של מחלת ה'ראתן', ראה כתובות עז, ב ובקובץ **שיעורים** כתובות אות רע"ז.

30. דבר זה מתבאר אף לפי דברי רבינו בחיי שהובאו לעיל, מדוע היה צורך לצוות להבדיל בין אנשי קורח ליתר עם ישראל והלא הכל בידיו ית' והכל נס. אלא שעל פי דרך הטבע יש חשש להדבקות יתירה, בעת מגיפה כללית ובזה אין סומכין על הנס. ראה בכף החיים יו"ד קטז; **יפה ללב** ח"ג יו"ד, קטז אות ז שכתב שיש לברוח אפילו מארץ ישראל לחו"ל.

31. יש לעיין, האם מותר לרופא להודיע לאחרים שאותו פלוני הינו חולה במחלה מדבקה מסוכנת על מנת שלא ידבקו וישמרו ממנו מרחק, או שזה נכלל בשבועת הרופאים שאין לו גללות, משום "סודיות רפואית". ראה צי"א שנוטה להתיר עיי"ש (חט"ז, סי' ד, ז; ח"ג סי' קד, א).

[ראה בספר **הכינוס הבינלאומי הראשון לרפואה, אחיקה והלכה**, (מכון שלזינגר, ירושלים תשנ"ו) מש"כ הג"ר יהושע נויבירט זצ"ל, עמ' 166-170; **רפואה והלכה – הלכה למעשה** (מכון שלזינגר, ירושלים תשס"ו) עמ' 376-380. -- העורך].

ודאית, באופן זה הודאי עדיף על הספק (סמ"ע חו"מ תכ"ו, ד וראה ב"י שם בהגה"מ ובירושלמי). אמנם פוסקים רבים חלקו על קביעה זו, וטענו שספק סכנת עצמו עדיפה על סכנה ודאית של חברו וממילא אין לו להסתכן עבורו (משנ"ב שכ"ט ס"ק יט; פת"ש חו"מ תכ"ו).³²

4. אבעבועות רוח

ניתן לראות את ההבדל בין הטעמים במחלה המכונה 'אבעבועות רוח' (Varicella, Chickenpox). לרוב המחלה הינה קלה וחולפת במהירות, למרות זאת, המחלה עלולה להיות לעיתים קשה בעלת סיבוכים משניים ובמקרי קיצון לגרום לאישפוזים ואף לתמותה. הדבקה באבעבועות רוח מקנה לרוב החולים בה חיסון לכל החיים. מקובל לומר וכך אף מוכח, שככל שחולים בה בגיל צעיר יותר הסבל שנגרם ממנה הוא פחות.

יש לבחון את חובת מצוות ביקור חולים במחלה זו. לשיטת הציץ אליעזר ואף לשיטת השולחן גבוה, ניתן לומר שכיון שמחלה זו אינה מסוכנת (לכל הדעות) ממילא אינו נפטר ממצוות ביקור חולים.

מאידך, לשבט הלוי, שאין חילוק בין סוגי המחלות (וכדיוק דברי הרמ"א שלא מחלק), וכל מחלה מדבקת פוטרת מביקור חולים, יפטר. אמנם ייתכן ומאחר שקיים יתרון (ויש שאף יביעו רצון מסוים) בהידבקות זו, אינו יכול לפטור עצמו בתואנה שאינו רוצה להדבק.³³

בפרק זה הבחנו בין שלוש שיטות בשאלה האם להכניס עצמו לסכנה על מנת לבקר חולה מדבק. יש שאסרו ויש שהתירו ויש שטענו למידת חסידות. ובנוסף, אף הגדרנו נהלים למעשה:

א. אף אם לא קיים פטור ממצוות ביקור חולים במחלה מדבקת, **יש לשמור מרחק סביר** כדי להקטין את הסיכון להידבק או לחילופין לחבוש מסכת פנים וכד' (חזו"ע, אבלות, ח"א עמ' יד).³⁴

ב. במחלות מדבקות שהינן מוגדרות כ'**מגיפה אזורית**', כדוגמת נגיף ה'אבולה', **אין להיכנס לכלל סיכון**, אך מחלות מדבקות נקודתיות, אין חובה לחשוש, אך יש לנקוט באמצעי זהירות.

ג. על החולה המדבק **לסמן ולהזהיר** את הסובבים אודות מחלתו, כדי שהרוצים להישמר יזהרו.

32. ראה מ' הלפרין, איברים להשתלה מתורם חי, **ספר אסיא ט**, 321-348, היבטים הלכתיים, פסקה א – סיכון התורם.

33. ראה **ערוך השולחן**, או"ח, תקעו, יב; **אסיא** סז-סח, תשס"א, עמ' 80-92.

34. עצה זו ניתנה ללמוד אף מעצתו של האר"י הקד' שאמר שהמבקר בסיטואציות כאלו, לא יישב אלא יעמוד והוא הולך ובא, כדי שלא ידבק (הובא בשמו בהשמטות לספר נשמת כל חי, דף קד, א).

ה. מצוות ביקור חולים בטלפון ובאמצעים טכנולוגיים חדשים

1. ביקור חולים על ידי שיחת טלפון³⁵

ביחס לחובת ביקור חולים אנו מוצאים מבוכה בדברי חז"ל, מחד לומדים חז"ל שהחובה היא בהליכה לבית החולה, כדברי הגמרא בסוטה (יד, ע"א): "הלך אחר מדותיו של הקב"ה... הקב"ה ביקר חולים, דכתיב: 'וירא אליו ה' באלוני ממרא', אף אתה בקר חולים". ממילא יש להסיק שחובת ביקור חולים הוא דווקא כשמבקר את חברו פנים אל פנים. ומאידך הגמרא בנדרים (לט, א) לעניין מודר הנאה כותבת שבשאלת שלומו בשוק יוצאים ידי חובת מצוות ביקור חולים: "חלה, בנו שואלו בשוק".

ההסבר לכך הוא שישנו מאפיין מרכזי אחד של מצווה זו, והיא: "להקל מעל החולה את מחלתו". ממילא אם אין אפשרות להקל את מחלתו ע"י ביקור ממשי, יוצאים ידי חובה אף בשאלה מרחוק (רמב"ן שער המיחוש, ד"ה במסכת נדרים). בהגדרה זו נאמרו פרטים רבים, העיקריות שבהם: א. סיוע לצרכיו המיידים. ב. תפילה לרפואתו.

במקרה שאין אפשרות ללכת לבית החולה, כגון כאשר הוא מדבק, ישנה מחלוקת פוסקים רחבה, האם ניתן לקיים מצווה זו בשיחת טלפון או במכתב.

יש שפסקו, שלא מקיים מצות ביקור חולים על ידי התקשרות טלפונית או בכתיבת מכתב, כיון שעיקר התקנה הינה לראות את החולה, לברוק ולברר מצבו הגופני ולהתפלל עבורו. שיטה זו בנויה על הרעיון שכך היתה תקנת חכמים וכך צריך לקיימה, ולא באופן אחר. למרות זאת, יתכן והמתקשר יקיים מצות מצוות 'ואהבת לרעך כמוך', לעזור ולעודד את החולה אך ביקור חולים ממש, אין³⁶.

מאידך רוב הפוסקים סבורים³⁷, שניתן לקיים מצות ביקור חולים על ידי טלפון, ובפרט אם עצם הביקור איננו נוח לחולה, או שהוא בלתי אפשרי³⁸. ראייתם מדברי השו"ע (יו"ד שלה, ה) שקיימים מצבים: "שנכנסין בבית החיצון ושואלין ודורשין בו אם צריכין לכבד ולרבוץ לפניו, וכיוצא בו, ושומעין צערו ומבקשים עליו רחמים". לא נכנסים ממש לחולה עצמו,

35. ראה הרב צבי רייזמן, ביקור חולים וניחום אבלים באמצעות טלפון. ספר אסיא טו, 291-293; שו"ת רץ כצבי חלק ב, סימן י, פרק ד. -- העורך.

36. שערים המצויינים בהלכה קצג סק"א; כל בו על אבילות ח"ב שו"ת פ"א סי' א; מנחת אשר בראשית סי' כ אות ד.

37. שו"ת אגרות משה חיו"ד ח"א סי' רכג; שו"ת מנחת יצחק ח"ב סי' פד; שו"ת מהר"י שטייף סי' רצד; שו"ת חלקת יעקב ח"ב סי' קכח; שו"ת ציץ אליעזר ח"ה קונט' רמת רחל סי' ח אות ו; יחזה דעת ח"ג סי' פג; שו"ת באר משה ח"ב סי' קד-קו. ראה בנועם ח"ו עמ' רפה.

38. שו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' פב אות ט.

משמע שאפשר לקיים בצורה זו מצוות ביקור חולים³⁹. וכך אף כתוב בדברי הגמרא בנדרים (שם), משמע שניתן לקיים מצווה זו מרחוק (אג"מ י"ד א רכג). לאור זאת, כאשר החולה נמצא בבית החולים ושם מטפלים בו באכילה, בשתייה, בתרופות ובכל צרכיו, וכל מה שמוטל על המבקר היא רק החובה לבקש עליו רחמים ולגרום לחולה קורת רוח. ניתן לצאת ידי חובה על ידי שיחת טלפון או מכתב, כאשר הוא מתעניין במצבו של החולה ומבקש עליו רחמים⁴⁰.

יש לציין שלשיטת אלו ביקור חולים בדרך זו הינה עדיפה והינה אף לכתחילה (צ"א"א שם).

מאידך, יתכן לומר שאין כאן בקשת רחמים כדבעי, שהרי כל בקשת רחמים היא דווקא במצב שרואה את החולה וצערו באופן מוחשי פנים אל פנים, ומחמת כן מתעורר ליבו לבקש עליו רחמים⁴¹.

2. ביקור חולים על ידי שיחות וידאו

בימינו עם התפתחות הטכנולוגיה יש לבחון מחדש את היחס למצוות ביקור חולים ממקום מרוחק. למשל דרך שיחות וידאו ומצלמת אינטרנט, כדוגמת 'סקייפ' (Skype).

ניתן להעריך שאף הפוסקים שהסתפקו ביחס לטלפון או מכתב כתוב, יסכימו שמקיימים במצלמת וידאו מצוות ביקור חולים, ואולי אפילו יש בכך עדיפות.

במקרים אלו מתקיימים התנאים שהוזכרו, שהרי מצלמת וידאו שונה מהותית משיחת טלפון. שהרי קיימת יכולת לראות את החולה ואת מצבו באופן כמעט מוחשי, וממילא למלא את צרכיו ואף ניתן להתפלל עבורו. וכך כותב **המנחת יצחק** (ב, פד) בשנת תשט"ו:

39. ראייה נוספת יש להביא מלשון השו"ע (יו"ד, של"ה, ה'): "כשמבקש עליו רחמים, אם מבקש לפניו יכול לבקש בכל לשון שירצה, ואם מבקש שלא בפניו, לא יבקש אלא בלשון הקודש" משמע שניתן לבקש רחמים כלומר לקיים מצוות ביקור חולים גם שלא בפניו, אלא ע"י שליחת שליח או בקשר טלפוני וכד'.

40. יש לשים לב, כי בהרבה מן המקרים, נוכחות המשפחה בקרבת החולה תורמת רבות לבריאותו, כיון שכך גם הרופאים מתייחסים אחרת לחולה.

[ראה **רפואה מציאות והלכה** (מכון שלזינגר, ירושלים תשע"ב) סימן ז; ח' גרינברגר ופ' מור, השפעת נוכחות אדם קרוב ליד חולה שיב"ס על סיכויי החלמתו. **ספר אסיא טו**, 316-294. -- העורך.]

41. כלשונו של הטור (יו"ד סי' שלה) "מתוך שרואהו, מעיין בעינו". ראה **דרשות הר"ן** (הדרוש השני) שכך ביאר את הפסוק "ויעתר יצחק לנוכח אשתו", מכיון שעמדה למולו וראה אותה יכול להעתיך עבורה ביתר שאת ובלשונו: "ולכן אמרנו כי יצחק העתיר לנוכח אשתו כדי שיכווין אליה דעתו יותר... ויצלח זה בהיותה יותר קרובה לו במקום, ולזה העמידה נוכחו להקריבה אליו".

אם יתפתח הטעליוויזשען (הטלוויזיה) לשימוש יחידים כמו הטלפון כהיום ויהיה יכולת לראות החולה ולספר עמו, כדבר איש אל רעהו פנים בפנים, בודאי אין צריכים שיראה כל דבר בשיעורו האמיתי... בדיבור ע"י הטלפון הוא ממשש באפילה ולפעמים דיבורו עוד עליו למעמסה, ורק אחרי שראהו פנים אל פנים ובקי במצב החולה.

מבואר שניתן לקיים מצווה זו דרך מצלמת אינטרנט, וכך אף כתב בספר 'דרך האתרים' (מימון, סי' לג).

כסימוכין לכך יש להביא את דבריו של הרב הוטנר בספרו פחד יצחק, שכתב (אגרות וכתבים לג) שענין ביקור חולים אינו מצריך את נוכחות המבקר כלל ועיקר, מפני שמשמעות ביקור אינו "visit". אלא יסודו הוא העיון במצבו של החולה, הסיוע וההקלה במצבו.

ואין חילוק והבדל כלל בין ביקורו בגופו לבין שיחת טלפון, וישנם מצבים שהיא אף עדיפה⁴². לפי דעה זו, מובן ששיחת 'סקייפ' הינה במעלה יותר משיחת טלפון רגילה.

מאידך יש לציין לשיטת המהר"ח אור זרוע (סי' מא) ממנו משמע שמצווה זו מתקיימת רק בביקור פנים אל פנים. שהקשה על המבואר בגיטין (פג, ב):

"הרי זה גיטך על מנת שלא תלכי לבית אביך שלושים יום, הרי זה כריתות".

ולכאורה הוא מתנה על מה שכתוב בתורה, שהרי במקרה שיחלה אביה או מבני ביתו תלך לבקרו בניגוד להשבעתו.

אולם לפי דרכנו ניתן לקיים מצוות ביקור חולים אף מבלי להיכנס באופן אישי, קושיית האו"ז תישוב. אך לפי דרכו שיש כאן התניה על מה שכתוב בתורה מובן שלא מספיק לקיים מצווה זאת ממרחק⁴³.

לכאורה גם באמצעות דואר אלקטרוני יכול אדם להתעניין אחר צרכי החולה, לברכו ולעודדו. אולם, נראה שעניין דוא"ל רחוק יותר, מעצם קיום מצוות ביקור חולים ואף שונה ממכתב כתוב, מפני שחסר בו המימד של היחס האישי, דו-שיח אינטראקטיבי בין המבקר לבין החולה.

לכן, יש בהחלט עדיפות בשיחת טלפון או סקייפ, אבל אם נבצר מאדם לעשות כן, הודעת דוא"ל כמובן עדיפה מכלום.

42. יש לציין לכך, שכיום ישנם אפליקציות סלולאריות בהם הרופא 'בודק' את הפצינט דרך שיחת הוידאו.

43. עיי' בדברי הבאר שרים (ב, כד) מה שכתב לדחות ראייתו, וכן בשערים המצוינים בהלכה (על קצשו"ע קצג א).

ו. סיכום ומסקנות

- א. מצוות ביקור חולים הינה מצווה חשובה ומרכזית, והנמנע מקיומה כאילו שופך דמים.
- ב. המבקר את החולה עליו לדאוג למחסורו הגופני והנפשי כאחד, כמו כן, להתפלל לרפואתו ולעורר רחמים עליו.
- ג. ביחס לחולה במחלה מדבקת מסוכנת, נחלקו הפוסקים האם אדם נפטר מחובת ביקור חולים. הובאו שלש שיטות מרכזיות:
 1. קיים איסור לבקר חולה, כאשר אדם יכנס בכך לסיכון עצמי (שבט הלוי, חזון עובדיה).
 2. אין אדם נפטר מחיוב זה, על אף הסיכון הכרוך בה (ציץ אליעזר ועוד) פרט למקרים חריגים של מחלות מדבקות מאד כגון "ראתן".
 3. שיטת ביניים, אם האדם מעוניין – מותר לו להכנס לסיטואציה כזו (הר"ח קנייבסקי).
- ד. בין לאוסרים ובין למתירים קיימת חובה לשמור על כמה מגבלות:
 1. שמירה עצמית לצורך מזעור יכולת ההידבקות (שמירת מרחק, מסכת פנים וכד').
 2. במקרה של מגפה כללית, גם חלק מהשיטות שלא פוטרות מביקור חולים, כאן יפטרו ויאסרו את הביקור.
 3. על החולה להזהיר את סובביו אודות מחלתו המדבקת.
- ה. ביחס למגפת האבולה המשתוללת כיום בעולם, גם לשיטות שלא פוטרות מביקור חולים, במקרה זה קיים איסור לבקר חולים, אם לא שמדובר בצוות הרפואי המטפל.
- ו. ביקור חולים על ידי אמצעים טכנולוגיים, כדוגמת שיחת טלפון נתונה במחלוקת הפוסקים. ואף על פי כן, לכולי עלמא, במקרה של סכנת הדבקות מסוכנת, אזי מתקיימת המצווה ע"י שיחת טלפון.
 - ז. אף הטוענים שבדרך כלל לא יוצאים ידי חובה בשיחת טלפון, כנראה יודו שבשיחות וידאו אינטרנטיות (סקייפ וכד') יצאו ידי חובת קיום המצווה.